

MOD 139 DANS TARİHİ DERSİ

3.HAFTA DERS NOTLARI

Geçmişten Bugüne Eklenen Dansın Kökleri

Dans sanatı, dünyanın farklı coğrafyalarında binlerce belki de yüzbinlerce yıldır insanın en temel edimlerinden biri olarak halen yerini korumaktadır. Uzakdoğu da dünya coğrafyası üzerinde dans ile bütün bir kültürünü bütünleştiren önemli uygarlıklardan biridir. Öyleki arkaik dansa ait terimler bugün de bu kültür içinde geçerliğini korumayı sürdürmektedir. Örneğin “Japocada “eski dans” anlamında kullanılan bir sözcük olan *butoh*, günümüzde KazuoOhno ve merhum TatsamiHijikata tarafından geliştirilen yoğun, fiziksel sınırları zorlayan ve isyankar bir avangart performans sanatı anlamında kullanılmaktadır. Butoh’u icra edenler arasında KazukoShiraishi, MinTanaka, NatsuoNakajima ve çeşitli gruplar (içlerinde en çok bilinenler DaiRakuda-kan, Muteki-sha ve Sankai-Juko’dur) yer alır. Bonnie Sue Stein tarafından ‘sarsıcı, kışkırtıcı, fiziksel, tinsel, erotik, grotesk, vahşi, kozmik, nihilist, katartik, [ve] gizemli’ (1986: 111) olarak betimlenen butoh, no ve kabuki’nin yanı sıra diğer geleneksel Japon sanatlarıyla da yakın bir ilişki içindedir.” (Schechner, 2015: 29)

“... Butoh demek risk demektir. Genellikle dış mekanlarda, son derece zorlu hava koşullarında, vücutlarını kayalara veya buz gibi deniz suyuna maruz bırakarak, dişlerini kapkara ya da boyalı olduğu halde butoh performansını icra eden bu dansçılar, Japonya’nın şaman mirasını, kötü ruhlarla dolu mitolojisini ve halk tiyatrosunu canlandırır. Butoh performansını icra edenler, aynı zamanda Japonya’nın aşırı düzenli toplumsal hayatını alaya alan karşı

metinlerini bilinçli bir şekilde sonuna kadar oynayan, düzen bozucu bohemleri kent kökenli, kurnaz sanatçılardır.” (Schechner, 2015: 29-30)

Dansın insanın en eski sanatlarından biri olmasının yanı sıra bugün 21.yüzyılın postmodern sonrası dünyasında bile hala en arkaik formlarıyla yaşıyor olduğunu iddia edersek bu iddiamızı Uzakdoğu kültürünün yanı sıra dünyanın başka coğrafyalarında da kanıtlayan örnekler bulabiliriz. Örneğin Orizona’da sunulan bir araştırma kesitinde bu izi görürüz:

“ ‘Halkımızın tam bir Yaqui olduğunu düşünüyoruz, çünkü Geyik dansının, eski dansların kaybolup gitmesine müsaade etmediler. Yılın belirli bir zamanında, düşman etrafta olsun ya da olmasın, bir araya gelirlerdi ve en az üç şarkıyla dans edilirdi; ardından kaçmaya başladınız.” (Wenner-Gren 1981: 8)

Performans ve Balenin ilişkisi

“Performansçılar performansa hazırlanırken sıkı egzersizlerle bedenlerini yeniden şekillendirirler. Bu futbolda olduğu kadar kathakali’de, şamanizmde olduğu kadar balede de böyledir.” (Schechner, 2015: 56)

“Aslında, sanat ve ritüel, özellikle de performans, oyunun esas sahasıdır. Bunun nedeni performans ifa etme sürecinin oyunu taklit etmekten ziyade onu örneklendirmesidir.” (Schechner, 2015: 57)

James, Wendy. 2013. *Törenselsel Hayvan: Yeni Bir Antropoloji Denemesi*. İstanbul: İş Bankası Yayınları. Çev: Sevda Çalışkan.

Bu müziği ilk olarak Uduk halkının arasındaki saha çalışmamın başlamasından 30 yıl sonra duydum ve ana çember danslarından biri olan *barangu*'yu ilk kez o zaman gördüm. Özellikle dünyanın başlangıcına dair mitler bağlamında bu danstan söz edildiğini duymuştum. O zamanlarda herkes bu büyük dansa katılmış. Zürafalar *haşır huşur* yürüyerek, filler langır lungur ilerleyerek vs. Şu olmuş, bu olmuş, insanlar hayvanları avlamaya başlamış, ebedi ölüm daha önceki yaşam döngüsünün yerini almış, vs. 1960'larda insanlar hala bu ezeli dansın yapıldığı zamanları hatırlayıp ona dair öyküler anlatıp şarkılar söylüyorlardı, ama *barangu* dansının kendisinin yok olduğu söyleniyordu. Otuz yıl sonra, Etiyopya sınırındaki savaş sığınmacılarının arasında engel olarak çember dansının, ama daha da ilginç, bizzat "en eski" *barangu* dansının birden yeniden ortaya çıkmış olduğunu görmek çok şaşırtıcıydı. Burada "söylenmek istenen" bir şey mi vardı? Eğer öyleyse, neyin "siyasal" olduğuna dair tanımlarımızı genişletmemiz ve yerinden edilmiş insanların geçici koşullarına getirilen bu biçimin ve ritmin uzun erimli bir siyasal öykünün parçası olarak yorumlanabileceğini kabul etmemiz gerekir. (James, 2013: 106-107)

“Dansı genel antropoloji açısından önemli kılan şey tasarımıdaki iç karmaşıklık değil, onu çevreleyen geniş toplumsal dünyanın diğer yönlerinde yarattığı etkilerdir.” (James, 2013: 96)

“Birçok etnografi örneğinde dans, “kültürü” veya “toplumu” sorunsuz bir biçimde yansıtan bir şey olarak gösterilmektedir. Örneğin, savaşçı bir toplumda savaş dansı ya da 18.yüzyılda Paris'teki bir balo salonunda ise menuetto dansı görmeyi beklersiniz. Ruth Benedict belli bir topluluktaki kültürel değerler sistemine, hatta kişilik özelliklerine genel bir karakter kazandıran yaygın temaları araştırırken dans hareketlerini ve koreografiyi de incelemiştir. Örneğin Zunilerin danslarındaki sakin, işbirliğine dayanan hareketlerle Ova Yerlilerinin dansındaki kavgacı enerjiler arasında çok keskin bir zıtlık görmüştür. Öte yandan, kültürden çok toplumsal yapıyla ilgilendiği bilinen Radcliffe-Brown, *The Andaman Islanders* adlı kitabındaki

tezlerinin bi kısmını genel olarak ortak ritmik bir performans içinde bir toplumsal dayanışma türü tesis eden bir toplumsal olgu olarak dansa ayırmıştır.” (James, 2013: 97)

“Radcliffe-Brown’ın dansı toplumsal birliği yaratan ve temsil eden bir şey olarak düz anlamıyla ele alışı, Zande dansları hakkındaki ilk yayınlarında Evans-Pritchard tarafından alaya alınmıştır. O, çok daha duyarlı bir portre çizerek dansın dayanışma kadar çatışma da yarattığına dikkat çekmiştir.¹ En azından Azandeler için dans, başlı başına insanların kendilerini ifade ettikleri zengin bir toplumsal hayat arenasıdır ve daha geniş bir yapısı, önceden belirlenmiş bir yapılaş biçimi ve yöntemi, liderliği ve girift bir düzeni vardır. ²” (James, 2013: 98)

“Paul Spencer’in Society and the Dance başlığını taşıyan makale derlemesi bu noktaları farklı açılardan açıklamaktadır. Örneğin kendisi, yaşlılar için sürekli bir siyasal tehdit kaynağı olan genç Samburu savaşçılarının danslarındaki yıkıcı öğelerden söz eder. Bu derlemedeki birçok çalışma dansa odaklanır ve dansın bir başka şeye indirgenemezliğini hatırlatırken, aynı zamanda dansın üretici çalışma dünyasıyla olduğu kadar diğer ritüel icra türleriyle, şarkıyla, müzikle, kostümle ve diğer geleneksel kişilik sergileme tarzlarıyla olan girift ilişkisini de gözler önüne serer.” (James, 2013: 100)

“‘Dans’, onsuz da var olduğu hayal edilebilecek yalın bir ‘toplum’ kavramıyla karşılaştırılmaz. Dans, örtüşerek ve etkileşim içinde toplumu ya da o kadar da ‘sabit’ olmayan bir kavram kullanacak olursak toplumsal yapıyı ve toplumsallık dünyasını oluşturan bir dizi pratiğin içinde yer alır.” (James, 2013: 101)

“Dans ortamlarını toplumsal cinsiyet, kuşaklar arası ilişkiler ve topluluk ilişkileri gibi konulardaki fikirlerin canlı bir biçimde ifade edildiği ve tartışıldığı en önemli arena olarak ele alan çalışmaya güzel bir örnek, Jane Cowan’ın *Dance and the Body Politic in Northern Greece* kitabıdır. Cowan, ‘sosyal anlamda değilse de, koreografik olarak’ Yunan dansını öğrendiğinde, dansın ‘kurallı bir kösnüllük biçimi’ olduğunu fark etmiştir; dans, eylemin ve yaşantının cisimleşmiş halidir. ‘Bu aynı zamanda hem iyi bir etnografin hem de dansçının deneyiminin belirleyici özelliği olan, paradoksal

¹ E. E. Evans-Pritchard, “The Dance”, Africa, I (1928), 446-62

² A.g.e 446

biçimde hem bir kapılıp gitme haliyle hem de düşünömsellikle ilk karşılaşmaydı.³ Bu sayede ‘çoğu insanın dans ettiği bir toplumda dansın dans adımlarını öğretmekten çok daha öte bir şey, hem toplumsal bilgi hem de toplumsal güç ile ilişkili olduğunu’ öğretmiştir.⁴” (James, 2013: 101)

“Durkheim danstan, hatta müzikten ve şarkıdan bile çok az söz etmiş, ama bunları ritüel toplantıların bir paçası olarak görmüştü.” (James, 2013: 109)

“Mauss dans konusunda şöyle yazıyor: ‘İnsan dansı yüzeysel olarak bile olsa, sosyolojik açıdan incelediğinde şu gerçek açıkça ortaya çıkmıyor mu? Dans bir yandan bütün bireylerde özden olan, hatta çoğunlukla izleyiciler tarafından da paylaşılan soluk alıp verme, kalp ve kas hareketlerine karşılık gelir, aynı anda birbirini izleyen bir dizi imgeyi varsayar ve izler; bu hareket dizisi bizzat dansın simgesinin hem icracılarda hem de izleyicilerde uyardığı şeydir.’”(James, 2013: 109-110)

“Ritüel’ derken neyi kast edersek edelim, bu kavramın içine fiziksel olarak canlandırılmış ya da canlandırılabilen; yapılmış amacı ya da yarattığı etki bakımından dönüşebilen kasıtlı, törensel bir icra olduğunu dahil ederiz. Bu yüzden (nasıl tanımlanırsa tanımlansın) ritüellerde mutlaka beden kullanılır, kontrollü bir mekan kullanımı ve hareketlerin zamanlaması vardır.” (James, 2013: 138)

.-

Levi-Strauss, Claude, 2012, *Modern Dünyanın Sorunları karşısında Antropoloji*, İstanbul: Metis Yayınları

“Aynı çağda, dünyadan daha çok haberdar olan Avrupa, XVI. Yüzyıldan beri, büyük keşifler sayesinde Afrika, Amerika ve Okyanusya’dan gelen, somut dayanakları olan çok büyük miktarda bilgi toplamıştır. Çok geçmeden, bu seyahatnameler Almanya,

³ Jane K. Cowan, *Dance and the Body Politic in Northern Greece* (Princeton: Princeton University Press, 1990), s. xxi

⁴ A.g.e s.xii

İsviçre, İngiltere ve Fransa'da çok moda olur. Bu muazzam seyahat literatürü, Fransa'da Rabelais ve Montaigne'le başlayan ve XVIII. Yüzyıldan itibaren bütün Avrupa'ya yayılan antropolojik düşünceyi besleyecektir.” (Levi-Strauss, 2012: 18)

“Bohr: ‘Kültürler arasındaki geleneksel farklar (...) pek çok bakımdan, fiziksel deneylerin sonuçlarını betimlemek için kullanılacak çeşitli eşdeğerli usullere benzer.’⁵” (Levi-Strauss, 2012: 27)

“Hiç şüphe yok ki modern toplumları incelemeye tespit etmeye ve ayırmaya girişmiştir. Bir köyü ya da büyük bir şehirdeki mahalleyi incelerken, antropoloğun bildik bir alan bulmasını sağlayan şey, buralarda herkesin hemen herkesi tanmasıdır. Antropolog beş yüz sakini olan bir köyde kendini rahat hisseder, halbuki büyük, hatta orta ölçekte bir şehir ona karşı koyar. Neden peki? Çünkü elli bin kişinin oluşturduğu topluluk ile beş yüz kişinin oluşturduğu topluluk aynı tarzda değildir. İlk durumda iletişim modeline göre kurulmaz. İletişim teorisyenlerinin diliyle konuşacak olursak, “vericiler” ile “alıcıların” sosyal gerçekliği, “kodlar” ve “aracıların” oluşturduğu karmaşıklığın ardında yitip gider.

Gelecekte antropolojinin sosyal bilimler alanına yaptığı en önemli katkının, iki varoluş tarzı arasında yaptığı şu ana ayrım olduğuna hükmedileceğine şüphe yok: İlk geleneksel ve arkaik görülen, otantik olmayan çok daha geniş bir bütün içinden, adeta adacıklar gibi su yüzüne çıktığı, son zamanlarda görülen biçimler.” (Levi-Strauss, 2012: 31)

“Ne kadar mütevazı olursa olsun, hiçbir toplum uygarlığın zanaatlarına - insanlık durumunun hayvancılık durumundan ayrılmasını sağlayan besin toplamaya, çömlekçiliğe, dokumacılığa -büyük değer vermeyi reddetmez. Gelgelelim ‘ilkel’ denen halklarda doğa kavramı daima muğlak bir karakter taşır: Doğa, kültürü önceleyen bir şeydir, aynı zamanda kültürün temelinde yer alır; şu da var ki doğa insanın, atalarıyla karşılaşmayı umduğu alanı teşkil eder. Nitekim doğa kavramı

⁵Niels Bohr, *Physique atomique et connaissance humaine*, Paris, Gallimard, “Folio Essais2 No. 157, 1991, s.33

'doğaüstü' bir unsur içerir ve doğa kültürün ne kadar temelinde yer alıyorsa, bu doğaüstü unsur da o kadar üstünde yer alır.

O halde, asıl önemli olan şeyin, yani insan ile doğaüstü dünya arasındaki ilişkilerin söz konusu olduğu her durumda, yerli düşüncenin, insan eliyle üretilmiş nesnelere ve tekniği değersiz görmesi şaşırıcı gelmemelidir. Gerek klasik antikçağda gerekse Doğu ve Uzakdoğu'da, gerek Avrupa folklorunda gerekse çağdaş yerlilerde, insan eliyle üretilmiş, yerel ya da dışarıdan getirilmiş nesnelere dini törenlerde ve ayinlerin çeşitli aşamalarında kullanılmasının yasak olduğu pek çok durum saptanabilir." (Levi-Strauss, 2012: 61)

KAYNAKÇA

Wenner-Gren Antropolojik Araştırma Vakfı (1981) Arizona, Oracle Konferans Merkezi'nde gerçekleşen tartışmanın 1 numaralı kasetinin transkripsiyonu, 20 Kasım.

Woodward, Ian (1985) **Bale**, Çev.: Tuğrul Göğüş, Sahne Yayınları, İzmir.

Kaynakça

And, Metin(1999) **Ritüelden Drama**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Beaumont, Cyril W. (1964) **Kısa Bale Tarihi**, Çev.: Özcan Başkan, Elif Yayınları, İstanbul.

Budak, Muzaffer (1993) **Opera ve Bale'de Diyalektik**, Troya Yayıncılık, İstanbul.

Deleon, Jak. (1986)**Bale Tarihi**, İmge Kitabevi, İstanbul.

Fischer, Ernst (1990) **Sanatın Gerekliği**, İmge Kitabevi, İstanbul.

James, Wendy. 2013. **Törenselle Hayvan: Yeni Bir Antropoloji Denemesi**, Çev.: Sevda Çalışkan, İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Levi-Strauss, Claude (2012)**Modern Dünyanın Sorunları karşısında Antropoloji**, Çev.: Akın Terzi, Metis Yayınları, İstanbul.

Nutku, Özdemir (1985) **Dünya Tiyatrosu Tarihi Cilt:1**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Schechner, Richard (2015)**Ritüelin Geleceği**, Çev.: Zeynep Ertan, Dost Yayınları,Ankara.

Stein, Bonnie Sue (1986) “Butoh: ‘Twenty Years Ago We Were Crazy, Dirty, and Mad’”, **TDR, The Drama Review 30 (2): 107-26.**

Woodward, Ian (1985) **Bale**, Çev.: Tuğrul Göğüş, Sahne Yayınları, İzmir.